

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Serbest Zamanlı Makamsal Okuyuşlar İçin Kullanılan “Notasyonda Zamansal Tespit Yöntemi”nin Tutarlılığı (İhlâs Sûresi - Davut Kaya Örneği)

The Consistency of “The Temporal Determination Method for
Notation” utilised for Free-Style Maqamic Recitations
(*Surat al-Ikhlâs* – The Case Study of Davut Kaya)

Muhammed Recai ÇİFTÇİ*

Öz: Ezan, Kur’ân ve Gazel gibi belirli bir usûl dairesine alınma imkânı bulunmayan bir ritmik dokuya sahip ve her icrasında farklı melodik dokuların kullanıldığı serbest zamanlı sözlü müzikal icra türlerinin notaya alınması konusunda yeni ortaya konulmuş bir yöntem olan “Notasyonda Zamansal Tespit Yöntemi” bu araştırmanın konusunu teşkil etmektedir. Yapılan bir literatür taramasında, serbest zamanlı sözlü müzikal icra türlerinin notasyonu için daha önce bilimsel nitelikte ortaya konulmuş bir yönergeye ulaşılamamıştır. Bugüne kadar Ezan, Kur’ân ve Gazel gibi icra türlerinin müziksel yazımı üzerine yapılan çalışmalarda da akademik olarak isimlendirilmiş ve belirlenmiş bir sistem yoktur.

Bu araştırma “Notasyonda Zamansal Tespit Yöntemi”nin serbest zamanlı sözlü müzikal icra türleri için kullanıldığında çok büyük oranda zamansal gerçekliği yansıttığı hipotezi üzerine kuruludur. Müziksel yazmanın ele alındığı bu çalışmada, İhlâs Sûresi’nin okunuş örneği üzerinden nasıl bir notasyon modeli oluşturulabileceği ve İhlâs Sûresi’nin okunuşundaki ritmik dokunun analizi sonucunda tespit edilen sekizlik ve dörtlük nota değerlerinin zamansal olarak oranlanmasıyla ortaya çıkacak verilerin ne şekilde yorumlanabileceği incelenmiştir.

Betimsel bir araştırma yönteminin benimsendiği bu çalışmada, öncelikle örnekleme teşkil eden okuyuş notaya alınmış, daha sonra milisaniyelik oynatma modu bulunan bir ses oynatıcı yardımıyla okuyuştaki her hecenin süresi ölçülmüş, sekizlik ve dörtlük değerdeki notaların zamansal oranlamaları yapılmış ve söz konusu notasyon modelinin ne derecede çalışır olduğu ortaya konulmuştur.

Araştırmanın sağlıklı bir sonuç vermesi için sınırları net olarak belirlenmiştir. Youtube adlı internet sitesinden edinilen Davut Kaya’nın İhlâs Sûresi okuyuşu bu çalışmada incelenmiştir. Sadece sekizlik ve dörtlük değerdeki notaların oranlaması yapılmış, çok az sayıdaki 1,5 ve 4 vuruşluk değerdeki notalar oranlamaya dâhil edilmemiştir. İcracı okuyuşta genel olarak Hüzam makamının özelliklerini ortaya koymakla birlikte, araştırmanın konusu itibarıyla makamın özelliklerine bu çalışmada yer verilmemiştir.

Bu araştırma, Davut Kaya’nın Kur’ân-ı Kerim okuyuşu konusunda alanını temsil kabiliyetine sahip olduğu, Kur’ân kıraati konusunda yeterli teknik donanıma ve kabiliyete

* Dr., muhammedrecai@gmail.com
Orcid No: 0000-0003-0915-982X

sahip olduğu varsayımına dayanmaktadır. Aynı zamanda araştırmada kullanılan bilgisayar destekli ses oynatma yazılımının doğru ve güvenilir veriler sunduğu varsayılmaktadır. Ele alınan İhlâs Süresi okuyuşu, Finale adlı notasyon yazılımı ile notalandırılmıştır. Okuyuş içerisinde tespit edilen en küçük hece bir birim olarak kabul edilmiş ve zamansal karşılığı bir “sekizlik” nota olarak tespit edilmiştir. Makamın donanımı dizgeğin başına yerleştirilmemiş, arızalar icranın notasyonu içerisinde gösterilmiştir. Sol anahtarlı olarak yazılan ilk satır Türk Müziği notasyon geleneğini ifade etmektedir. Fa anahtarlı olarak yazılan ikinci satır ise “La=440 Hz” olarak kabul edilen Batı Müziği notasyonuna göre yazılmıştır. Özellikle Türk Din Musikisi alanında Türkiye’de yapılan çalışmaların, ortaya konulan Sol ve Fa anahtarlı notasyon modeli ile bütün dünyada anlaşılır olması amaçlanmıştır. Okuyuşun toplam süresi, âyet aralarındaki susma süreleri de dâhil edilerek verilmiştir. Karşılaştırma ve değerlendirmeler kısmındaki ilgili tabloda bütün okuyuşa ait toplam okuma süresi olarak verilen 23.39 saniye, söz konusu susma süreleri dışında bırakılarak tespit edilmiştir.

Okuyuş beş susma aralığı tarafından bölünen altı cümleden oluşmaktadır. Cümlelerin ritmik dokusunda tespit edilen temel birim olan en küçük heceler için ortalama süre sırasıyla 0.27, 0.28, 0.30, 0.31, 0.29 ve 0,25 saniyedir. Dolayısıyla bu okuyuşun dördüncü cümleye kadar ağırlaşan bir ritmik tavırla seyrettiği, beşinci cümle ile beraber okuyuşun temposunda göreceli bir hızlanma meydana geldiği anlaşılmaktadır. İhlâs Süresi’nin âyet/cümle aralarındaki susma süreleri çıkarıldığında toplam okuma süresinin 23.39 saniye olduğu görülmüştür. Ritmik doku analiz edildiğinde bütün okuyuştaki hecelerin toplam karşılığının 83 birim olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle her birimin zamansal değerinin ortalama olarak 0.28 saniye olduğu anlaşılmaktadır. Okuyuş içerisinde görülen çok az sayıdaki 1,5 ve 4 vuruşluk heceler istisna edilip geriye kalan sekizlik ve dörtlük değerdeki hecelerin sürelerinin adetlerine oranlaması yapıldığında ise okuyuşta tespit edilen ritmik dokunun zamansal gerçekliği %100 oranında yansıttığı ortaya çıkmaktadır. Zira sekizlik değerdeki hecelerin ortalama süresi 0.29 saniye, bunun zamansal olarak iki katı kabul edilen dörtlük değerdeki hecelerin ortalama süresi ise 0.58 saniyedir. Bu iki sürenin oranı da sekizlik notanın zamansal karşılığı olan yarım vuruş ile dörtlük notanın zamansal karşılığı olan bir vuruş arasındaki matematiksel oran ile tam bir örtüşme sergilemektedir.

İhlâs Süresi örneğinde “Notasyonda Zamansal Tespit Yöntemi”nin zamansal gerçekliği ne düzeyde yansıttığı üzerine yapılan bu araştırmanın sonucunda hipotezin doğru olduğu ve icranın bütününe bakıldığında söz konusu yöntemin zamansal gerçeklik ile tamamen örtüştüğü ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Notasyon, Müziksel Yazma, Zamansal Tespit, İhlâs Süresi

Abstract: The subject of this study is “Temporal Determination Method for Notation”, which is a newly introduced process for taking notes of free-style oral musical performances that applies different melodic textures at each performance and possesses a rhythmic texture that cannot be positioned into a specific rhythm patterns, such as the *Adhân*, the Qur’an and the *Ghazal*.

During a literature research, no scientific guidelines were found for such a type of notation process of free-style oral musical performances. There seems to be no system up to date that has been assigned, defined and put forward academically on musical writing on the performing religious musical composition such as the *Adhân*, the Qur’an and the *Ghazal*.

Therefore, this article argues on the basis of the hypothesis that the “Temporal Determination Method for Notation” depends a great extent on temporal reality when it is used for types of free-style oral musical performances. In this study where musical writing is essential, the questions concerning how to create a notation model through the reading of *Surat al-Ikhlâs* as a case study and how to interpret the data obtained by the temporal proportioning of the crotchet and quaver note values, determined by the analyse of the rhythmic texture in the reading of the *Surat al-Ikhlâs*, were considered.

Primarily, a descriptive research method was adopted in this study where the Qur’an reading was scored, followed by a measurement of the duration of each syllable in the reading by an audio player utilising a millisecond play mode, and the formulation of the temporal proportions of the crotchet and quaver note values. Finally, the notation model was verified through demonstration in order to assess to what extent it works.

The limits of the research were clearly defined in order to achieve vigorous results. Davut Kaya’s reading of *Surat al-Ikhlâs*, which was obtained from the YouTube website, is examined in this research. Only the proportion of the crotchet and quaver note values were made, and a very small numbers of dotted crotchet and semibreve notes were not included. Although the performer in this study reveals in his reading the characteristics of the *Hüzzam maqam* in general, the characteristics of the *maqam* in terms of the subject of the research are not included.

This research is based on the supposition that Davut Kaya has the ability to represent his field in the reading of the Qur’an and that he has sufficient technical equipment and proficiency in the recitation of the Qur’an. It is also implicit that the computer-assisted audio player software used in the research is going to provide accurate and reliable data.

The reading of *Surat al-Ikhlâs*, which was deliberated upon is scored with a notation software named Finale. The smallest syllable determined in the reading was accepted as a unit and its temporal equivalent was determined as a “quaver” note. The key signature of the *maqam* was not placed at the beginning of the staff, but shown in notation of the performance. The first line notation written with the G-Clef (Treble Clef) represents the tradition of Turkish Music notation. The second line, written as F-Clef (Bass Clef), is written according to Western Music notation, which is accepted as “La=440 Hz”. Expressly, the aim is for the studies in the field of Turkish Religious Music to be comprehensible all over the world by the use of both the G-Clef and F-Clef notation models. The total duration of the reading is given by including the silent periods between the verses and 23.39 seconds, which is given as the total recitation time of the whole reading in the relevant table in the comparisons and evaluations section, was determined by excluding the silent intervals.

The reading consists of six sentences divided by five silent intervals. The average time for the smallest syllables, the basic unit detected in the rhythmic texture of the sentences, is 0.27, 0.28, 0.30, 0.31, 0.29 and 0.25 seconds, respectively. Therefore, it is agreed that this reading followed with a rhythmic attitude slowing down to the fourth sentence and a relative acceleration occurred in the tempo of reading along with the fifth sentence.

It is ascertained that the total reading time is 23.39 seconds when the silent intervals between the verses of *Surat al-Ikhlâs* are subtracted. When the rhythmic texture was analysed, it was found that the total equivalent of the syllables in the whole reading is 83 units. From this, it is understood that the temporal value of each unit is on average 0.28 seconds. When the syllables of dotted crotchet and semibreve seen in the reading are excluded, and the proportions of syllables’ durations to syllables’ numbers were made, it emerged that the rhythmic texture detected in the reading reflects the temporal reality at

a rate of 100%. The average duration of syllables with quaver value is 0.29 seconds, and the average duration of syllables with crotchet value, which is considered to be twice the time, is 0.58 seconds. The ratio of these two periods corresponds exactly to the mathematical ratio between the half-pulse, which is the temporal equivalent of the quaver, and one pulse, which is the temporal equivalent of the crotchet.

In the case of *Surat al-Ikhlâs*, the research conducted on the extent to how the Temporal Determination Method for Notation reflects the temporal reality, the hypothesis is accurate and when the whole performance is examined, it is discovered that the method completely coincides with the temporal reality.

Keywords: Notation, Musical Writing, Temporal Determination, *Surat al-Ikhlâs*

Giriş

Bilinen bir usûl dairesinde bulunan müzikal icraların notalandırılması, belirli standartlarda kolaylıklara sahiptir. Ancak kavramsal olarak “usûl”¹ olgusunun icra bünyesinde bulunmadığı, serbest zamanlı olarak nitelenen okuyuşların müziksel olarak yazımı, düzenli bir ritmik dokusu bulunan müzikal icraların müziksel yazımına göre daha fazla zamana ve sabra ihtiyaç duyuran bir faaliyet olarak görünmektedir.

Yapılan literatür taramasında serbest zamanlı sözlü müzikal icraların notasyonu için bilimsel nitelikte hazırlanmış bir yönerge tespit edilememiştir. Bugüne kadar Ezan, Kur’ân ve Gazel gibi müzikal icra türlerinin müziksel yazımını içeren çalışmalarda da akademik olarak isimlendirilmiş ve ortaya konulmuş bir metot bulunmamaktadır. Yapılan hususi mülakatlarla, araştırmacıların icranın içinde hissedilen ritmik dokuyu, bir miktar da tahminden beslenen içgüdüsel bir yaklaşımla çözmeye çalıştıkları anlaşılmıştır.

Bu araştırmamızda, ilk ifadesini M. Safa Yeprem’in bir çalışmasında bulan² ve daha önceki araştırmalarımızda kullanıp³ “Notalandırmada Zamansal Tespit Yöntemi” olarak isimlendirdiğimiz⁴ bu yöntemin, teknik ölçümler ve oranlara dayalı olarak ne düzeyde işlevsel olduğu ortaya konulacaktır.

1. Problem Durumu

Serbest zamanlı olarak ifade edebileceğimiz Ezan, Kur’ân ve Gazel gibi müzikal icra türlerinin notaya alınmasında kullanılması öngörülen “Notasyonda Zamansal Tespit Yöntemi”nin kendi içinde ne derecede tutarlı olduğu ve zamansal gerçekliği yansıttığı bugüne kadar tespit edilebilmiş değildir. Bu duruma istinaden “Notasyonda Zamansal Tespit Yöntemi serbest zamanlı müzikal icralar için kullanıldığında zamansal gerçekliği ne oranda yansıtmaktadır?” şeklinde bir problem cümlesi kurulabilir.

2. Hipotez

“Notasyonda Zamansal Tespit Yöntemi” serbest zamanlı müzikal icralar için kullanıldığında çok büyük oranda zamansal gerçekliği yansıtmaktadır.

1 “Vuruşlarının kıymetleri birbirine eşit ve eşit olmayan, fakat mutlaka muhtelif kuvvetli, yarı kuvvetli ve zayıf zamanların belli bir şekilde sıralanmasıyla meydana gelen belli kalıplar halindeki sayı veya vuruş grupları” şeklinde tanımlanmaktadır, bk. Özkan, *Türk Musikisi Nazariyatı ve Usülleri-Kudüm Velveleleri*, s. 606.

2 Yeprem, “İlahiyat Fakültelerinde Müzikal İşitme, Okuma ve Yazma Çalışmaları”, *Geçmişten Günümüze Uluslararası Dini Musikî Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Amasya: yy., 2017.

3 Çiftçi, “Kani Karaca ve Bekir Sıdkı Sezgin’in Ezan Tekbirleri Çerçevesinde Tony Adlı Ses Analiz Yazılımının İşlevselliği”, s. 249.

4 Çiftçi, *Tevrat, Zebur, İncil ve Kur’ân-ı Kerim Ayetlerinin Karşılaştırmalı Müzikal Analizi*, s. 35.

3. Alt Problem Soruları

3.1. İhlâs Sûresi'nin okunuşu için nasıl bir notasyon modeli oluşturulabilir?

3.2. İhlâs Sûresi'nin okunuşundaki ritmik dokunun analizi sonucunda tespit edilen sekizlik ve dörtlük nota değerlerinin birbirlerine zamansal olarak oranlanmasıyla ortaya çıkacak veriler ne şekilde yorumlanabilir?

4. Metot

Betimsel bir niteliğe sahip olan bu araştırmada,⁵ hangi araştırma modelinin kullanılacağı belirtilmelidir.⁶ İlk olarak örneklemimizi teşkil eden okuyuş, ortaya konulan metot çerçevesinde notaya alınacaktır. Daha sonra milisaniyelik oynatma modu bulunan bir ses oynatıcı yardımıyla her hecenin süresi ölçülecek, sekizlik ve dörtlük değerdeki notaların hem kendi içinde hem de karşılaştırmalı olarak zamansal oranlaması yapılarak, söz konusu notasyon modelinin ne derecede çalışır olduğu ifade edilecektir.

5. Sınırlamalar

Araştırmada elde edilen veriler ve bunlara bağlı olarak yapılacak yorumlar, ulaşılabilen kaynaklarla sınırlıdır. Davut Kaya tarafından okunan İhlâs Sûresi⁷ bu araştırma sürecinde incelenecektir. Söz konusu okuyuş YouTube adlı internet sitesinden edinilmiştir. Sadece sekizlik ve dörtlük değerdeki notaların oranlaması yapılacaktır. Çok az sayıdaki 1,5 ve 4 vuruşluk değerdeki notalar oranlamaya dâhil edilmemiştir.

İcracı, okuyuşta genel olarak Hüzam makamının özelliklerini ortaya koymakla birlikte, araştırmanın konusu ve sınırları itibarıyla makamın özelliklerine bu çalışmada yer verilmiştir. Makamların inicilik veya çıkıcılık gibi seyirlerine dair farklılıklarının, okuyuşların temposuna etki ettikleri bilinmekte ise de temponun notasyona etki eden bir yönü bulunmamaktadır. Bir başka ifade ile temponun artması ya da azalması, okunan metnin içindeki hecelerin zamansal olarak birbirlerine olan oranlarını etkilememektedir. Bu durum, sözlü ve usüllü bir eserin farklı tempolarda icra edilmesi ile daha iyi anlaşılabilir.

Araştırmamız ile ilgili farklı verilerin ortaya çıkmasıyla daha farklı sonuçlara ulaşılması mümkündür.

5 Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, s. 77.

6 Bilgiseven, *Sosyal İlimler Metodolojisi*, s. 294.

7 112/el-İhlâs: 1-4.

6. Varsayımlar

Davut Kaya'nın aldığı eğitimler, edindiği tecrübeler ve bulunduğu meslekî pozisyonlar gereği⁸ Kur'ân-ı Kerim okuyuşu konusunda alanını temsil kabiliyetine sahip olduğu, Kur'ân kıraati konusunda yeterli teknik donanıma ve kabiliyete sahip olduğu varsayılmıştır. Araştırmada kullanılan bilgisayar destekli ses oynatma yazılımının doğru ve güvenilir veriler sunduğu da varsayılmaktadır.

7. Evren ve Örneklem

Bilimsel araştırmaların evreninin genişliğinden kaynaklanan pek çok sorun bulunmaktadır. Bunların bertaraf edilmesi amacıyla örneklem yöntemi kullanılacaktır.⁹ Araştırmamızın evrenini, serbest zamanlı ve müzikal olarak icra edilen Kur'ân, Ezan ve Gazel türleri teşkil etmektedir. Örneklemine ise İhlâs Sûresi teşkil etmektedir.

8. Veri İşleme Teknikleri

Araştırmamızda ele alacağımız İhlâs Sûresi okuyuşu, Finale adlı notasyon yazılımı ile notalandırılmıştır. İcra içerisinde tespit edilen en küçük hece bir birim olarak kabul edilmiş ve zamansal karşılığı bir “sekizlik” nota olarak tespit edilmiştir.

Makamın donanımı dizeğin başına yerleştirilmemiş, arızalar icranın notasyonu içerisinde gösterilmiştir. Sol anahtarlı olarak yazılan ilk satır Türk Müziği notasyon geleneğini ifade etmektedir. Fa anahtarlı olarak yazılan ikinci satır ise “La=440 Hz” olarak kabul edilen Batı Müziği notasyonuna göre yazılmıştır.

8 <https://kurul.diyaret.gov.tr/Personel/103/Davut-kaya>

9 Karahasanoglu – Yavuz, *Müzikte Araştırma Yöntemleri*, s. 10.

9. Bulgular ve Yorumlar

9.1. İhlâs Süresi¹⁰

9.1.1. Notasyon¹¹

Resim 1: Birinci cümle notasyonu

Bis mil la hir rah ma nir ra him

Bis mil la hir rah ma nir ra him

Resim 2: İkinci cümle notasyonu

Gul hü val lâ hü e had

Gul hü val lâ hü e had

Resim 3: Üçüncü cümle notasyonu

Al la hüs sa med

Al la hüs sa med

10 <https://www.youtube.com/watch?v=BAiZfMS2RII> (Erişim Tarihi: 13.08.2019)

11 Sol anahtarlı satır Türk Müziği notasyon geleneğine göre, Fa anahtarlı satır Batı Müziği notasyonuna (La=440 Hz) göre yazılmıştır.

Resim 4: Dördüncü cümle notasyonu

Musical notation for the fourth sentence, showing two staves (treble and bass clef) with lyrics: Lem ye lid ve lem yü led.

Resim 5: Beşinci cümle notasyonu

Musical notation for the fifth sentence, showing two staves (treble and bass clef) with lyrics: Ve lem ye kül le hü kü fü ven e had.

Resim 6: Altıncı cümle notasyonu

Musical notation for the sixth sentence, showing two staves (treble and bass clef) with lyrics: Al la hü ek ber.

Okuyuşun toplam süresi, âyet aralarındaki susma süreleri de dâhil edilerek verilmiştir. Karşılaştırma ve değerlendirmeler kısmındaki ilgili tabloda bütün okuyuşa ait toplam okuma süresi olarak verilen 23.39 saniye, söz konusu susma süreleri dışarıda bırakılarak tespit edilmiştir.

9.1.2. Ritmik Doku Analizi

9.1.2.1 Birinci Cümle

Resim 7: Birinci cümle notasyonu

Bis mil la hir rah ma nir ra him

Bis mil la hir rah ma nir ra him

Tablo 1: Birinci cümle birim süreleri

Lafız (Hece)	BİS	MİL	LA	HİR	RAH	MA	NİR	RA	HİM
Ritmik Doku (Birim)
Süresi (Sn)	0.40	0.45	0.45	0.70	0.50	0.65	0.65	0.35	2.35
Başlama	2.60	3.00	3.45	3.90	4.60	5.10	5.75	6.40	6.75
Bitiş	3.00	3.45	3.90	4.60	5.10	5.75	6.40	6.75	9.10
Okuyuş Süresi (Sn)	6.50								
Toplam Birim (8'lik)	24								
Birim Ort. (Sn)	0.27								

Birinci cümlede bulunan “ra” hecesi, bu okuyuştaki en kısa süreli hece olduğundan birim hece olarak tespit edilmiştir. Bu cümlenin ritmik dokusunda tespit edilen birim hece için ortalama sürenin 0.27 saniye olmasından hareketle, okuyucunun 0.20 saniye birim ortalamasına sahip ilk heceleri tempolu bir tavırla okuduğu ve cümle sonuna kadar her hecede temponun derece derece yavaşladığı söylenebilir. Kur’ân okuyuşunun başında söylenen bu cümlenin, okuyucuların geneli tarafından bu tavırla icra edilmesinin benimsendiği bilinmektedir.

9.1.2.2. İkinci Cümle

Resim 8: İkinci cümle notasyonu

The image shows two musical staves, one in treble clef and one in bass clef. Both staves contain the same sequence of notes and lyrics: 'Gul hü val lâ hü e had'. The notes are: a quarter note for 'Gul', a dotted quarter note for 'hü', a quarter note for 'val', a quarter note for 'lâ', a quarter note for 'hü', a quarter note for 'e', and a quarter note for 'had'. The lyrics are written below the notes on both staves.

Tablo 2: İkinci cümle birim süreleri

Lafız (Hece)	GUL	HÜ	VEL	LA	HÜ	E	HAD
Ritmik Doku (Birim)
Süresi (Sn)	0.50	0.25	0.65	0.60	0.30	0.25	0.55
Başlama	11.80	12.30	12.55	13.20	13.80	14.10	14.35
Bitiş	12.30	12.55	13.20	13.80	14.10	14.35	14.90
Okuyuş Süresi (Sn)	3.10						
Toplam Birim (8'lik)	11						
Birim Ort.	0.28						

Bu cümlelerin ritmik dokusunda tespit edilen temel birim için ortalama sürenin 0.28 saniye olmasından hareketle, 0.25 saniye birim ortalamasına sahip ilk iki hecenin okuyucu tarafından nispeten tempolu bir tavırla okunduğu, üçüncü heceden itibaren tempoda bir ağırlaşmanın görüldüğü söylenebilir. Son iki hece ise okuyuşun başındaki tempolu tavırda okunmuştur.

9.1.2.3. Üçüncü Cümle

Resim 9: Üçüncü cümle notasyonu

The image shows two staves of musical notation. The top staff is in treble clef and the bottom staff is in bass clef. Both staves feature a triplet of eighth notes on the first staff and a triplet of eighth notes on the second staff. The lyrics 'Al la hüs sa med' are written below the notes.

Tablo 3: Üçüncü cümle birim süreleri

Lafız (Hece)	AL	LA	HÜS	SA	MED
Ritmik Doku (Birim)
Süresi (Sn)	0.64	0.59	0.70	0.30	0.50
Başlama	16.62	17.26	17.85	18.55	18.85
Bitiş	17.26	17.85	18.55	18.85	19.35
Okuyuş Süresi (Sn)	2.73				
Toplam Birim (8'lik)	9				
Birim Ort.	0.30				

Bu cümlelerin ritmik dokusunda tespit edilen temel birim için ortalama sürenin 0.30 saniye olmasından hareketle, birinci ve üçüncü hecelerin diğer hecelere nispetle daha ağır bir tempoda okunduğu anlaşılmaktadır. Son hecede ise tempoda biraz artış görülmektedir.

9.1.2.4. Dördüncü Cümle

Resim 10: Dördüncü cümle notasyonu

The image shows two musical staves, one in treble clef and one in bass clef. Both staves contain the same sequence of notes and lyrics: "Lem ye lid ve lem yü led". The notes are: G4 (quarter), A4 (quarter), B4 (quarter), A4 (quarter), G4 (quarter), F4 (quarter), E4 (quarter). The lyrics are: Lem ye lid ve lem yü led. The key signature has one sharp (F#) and one flat (Bb).

Tablo 4: Dördüncü cümle birim süreleri

Lafız (Hece)	LEM	YE	LİD	VE	LEM	YÜ	LED
Ritmik Doku (Birim)
Süresi (Sn)	0.55	0.26	0.60	0.35	0.70	0.70	0.55
Başlama	20.79	21.34	21.60	22.20	22.55	23.25	23.95
Bitiş	21.34	21.60	22.20	22.55	23.25	23.95	24.50
Okuyuş Süresi (Sn)	3.71						
Toplam Birim (8'lik)	12						
Birim Ort.	0.31						

Bu cümlelerin ritmik dokusunda tespit edilen temel birim için ortalama sürenin 0.31 saniye olmasından hareketle, ilk üç hecenin daha tempolu okunduğu anlaşılmakta, buradan itibaren ise temponun düştüğü ve son hecede tekrar arttığı gözlenmektedir.

9.1.2.5. Beşinci Cümle

Resim 11: Beşinci cümle notasyonu

The image shows the musical notation for the fifth sentence. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The melody is written in a single line on each staff. The lyrics are: "Ve lem ye kül le hü kü fü ven e had". The notes are mostly quarter and eighth notes, with some rests. The key signature has one flat (B-flat).

Tablo 5: Beşinci cümle birim süreleri

Lafız (Hece)	VE	LEM	YE	KÜN	LE	HÜ	KÜ	FÜ	VEN	E	HAD
Ritmik Doku (Birim)
Süresi (Sn)	0.28	0.65	0.35	0.65	0.30	0.67	0.26	0.27	0.77	0.25	0.68
Başlama	25.47	25.75	26.40	26.75	27.40	27.70	28.37	28.63	28.90	29.67	29.92
Bitiş	25.75	26.40	26.75	27.40	27.70	28.37	28.63	28.90	29.67	29.92	30.60
Okuyuş Süresi (Sn)	5.13										
Toplam Birim (8'lik)	18										
Birim Ort.	0.29										

Bu cümlelerin ritmik dokusunda tespit edilen temel birim için ortalama sürenin 0.29 saniye olmasından hareketle, ilk hece ile cümleye tempolu bir giriş yapıldığı anlaşılmaktadır. İkinci heceden itibaren tempoda azalış artma biçimindeki dalgalanmalar göze çarpmaktadır.

9.1.2.6. Altıncı Cümle

Resim 12: Altıncı cümle notasyonu

The image shows the musical notation for the sixth sentence. It consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The notes are: Al (quarter note), la (quarter note), hü (quarter note), ek (quarter note), and ber (quarter note). The lyrics are written below the notes.

Tablo 6: Altıncı cümle birim süreleri

Lafız (Hece)	AL	LA	HÜ	EK	BER
Ritmik Doku (Birim)
Süresi (Sn)	0.42	0.45	0.30	0.49	0.56
Başlama	31.88	32.30	32.75	33.05	33.54
Bitiş	32.30	32.75	33.05	33.54	34.10
Okuyuş Süresi (Sn)	2.22				
Toplam Birim (8'lik)	9				
Birim Ort.	0.25				

Bu cümleinin temposunda da yavaşlayıp hızlanma biçiminde dalgalanmalar görülmektedir.

10. Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Tablo 7: Birim nota süreleri

Toplam Okuma Süresi (Sn)	23.39	
Toplam Birim (Sekizlik Nota)	83	
Ort. Birim Süresi (Sn)	0.28	
Sekizlik Notaların Toplam Süresi (Sn)	4.07	14 adet
Dörtlük Notaların Toplam Süresi (Sn)	14.97	26 adet
Sekizlik Nota Ort. (Sn)	0.29	
Dörtlük Nota Ort. (Sn)	0.58	

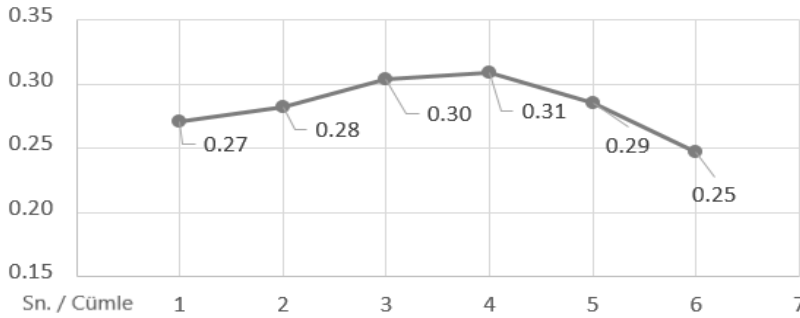
İhlâs Sûresi'nin âyet/cümle aralarındaki susma süreleri çıkarıldığında toplam okuma süresinin 23.39 saniye olduğu ve ritmik doku analiz edildiğinde bütün okuyuştaki hecelerin toplam karşılığının 83 birim olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle her birimin zamansal değerinin ortalama olarak 0.28 saniye olduğu anlaşılmaktadır.

Okuyuş içerisinde görülen çok az sayıdaki 1,5 ve 4 vuruşluk heceler istisna edildiğinde geriye kalan sekizlik ve dörtlük değerdeki hecelerin sürelerinin adetlerine oranlaması yapıldığında ise, okuyuşta tespit edilen ritmik dokunun zamansal gerçekliği %100 oranında yansıttığı ortaya çıkmaktadır. Zira sekizlik değerdeki hecelerin ortalama süresi 0.29 saniye, bunun zamansal olarak iki katı kabul edilen dörtlük değerdeki hecelerin ortalama süresi ise 0.58 saniyedir. Bu iki sürenin oranı da sekizlik notanın zamansal karşılığı olan yarım vuruş ile dörtlük notanın zamansal karşılığı olan bir vuruş arasındaki matematiksel oran ile tam bir örtüşme sergilemektedir.

$$\frac{0.29 \text{ sn.}}{0.58 \text{ sn.}} = \frac{0.5 \text{ Vuruş}}{1 \text{ Vuruş}} = \frac{1}{2}$$

Cümlelerin birim ortalamasına göre oluşturulan tempo grafiği ise şu şekildedir:

Grafik 1: Cümlelerin birim ortalamasına göre tempo grafiği

Bu grafiğe göre, okuyuşun dördüncü cümleye kadar ağırlaşan bir ritmik tavırla seyrettiği, beşinci cümle ile beraber tempoda bir hızlanma gözlemlendiği söylenebilir.

Sonuç

Kur’ân, Ezan ve Gazel gibi müzikal icra türlerinin serbest zamanlı olmasından dolayı, okuyuş içerisinde ritmik olarak yavaşlanma ve hızlanmaların olabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu tavrın, “usûllü” olarak nitelenen Şarkı, İlahi ve Saz eseri formlarında dahi görülebileceği düşünüldüğünde durum tespitinin ne kadar haklı olduğu görülecektir. Dolayısıyla serbest zamanlı okuyuşlarda ritmik doku değerlendirmesinin, icranın tamamına bakılarak yapılması gerekmektedir.

İhlâs Sûresi örneğinde “Notasyonda Zamansal Tespit Yöntemi”nin zamansal gerçekliği ne düzeyde yansıttığı üzerine yapılan bu araştırmanın en önemli sonucu, icranın bütününe bakıldığında söz konusu yöntemin zamansal gerçeklik ile tamamen örtüştüğünün görülmesidir.

Hipoteze İlişkin Sonuç

“Notasyonda Zamansal Tespit Yöntemi serbest zamanlı müzikal icralar için kullanıldığında çok büyük oranda zamansal gerçekliği yansıtmaktadır” şeklindeki hipotezin doğru olduğu ortaya konulmuştur.

Alt problemlere İlişkin Sonuç

Ortaya konulan notasyon modeli ile Türk müziğindeki Sol anahtarlı yazım geleneğine ilaveten Fa anahtarlı bir ifade biçimi de tercih edilmiştir. Türkiye’de özellikle Türk Din Musikisi alanında yapılan çalışmaların bütün dünyada anlaşılır olması için, evrensel yazım kurallarına uymak yerinde olacaktır. Zira hali hazırdaki Sol anahtarlı yazım biçimi, bu anahtarları ortaya koyuluş prensiplerine göre kullanan müzikologlar ve müzisyenler nezdinde bir anlam ifade etmemektedir. Erkek vokalin frekans aralığını ifade eden Fa anahtarı (La=440 Hz), çalışmamızda ele alınan türden müziksel ifade biçimlerini yazmada daha anlaşılır bir düzlem oluşturmaktadır.

Okuyuşların ritmik dokusu incelendiğinde, okuyuş içerisinde tespit edilen sekizlik ve dörtlük değerdeki notaların toplam sürelerinin birbirine oranlanması ile ortaya çıkan oransal veri, sekizlik ve dörtlük değerdeki notaların vuruş bazında birbirine oranı ile tamamen tutarlı olmaktadır.

Öneriler

Bu araştırma, serbest zamanlı olup sözlü olarak gerçekleştirilen müzikal icraların notaya alınması amacıyla yürütülebilecek bilgisayar yazılımlarına¹² ışık tutacak temel seviyedeki verileri içermektedir. Öte yandan, verilen bir notasyonun yazılım tarafından okunmasını sağlayacak temel mantalite ve ritmik dokunun yazılım tarafından gerçeğe en yakın şekilde algılanmasını sağlayacak ritmik tolerans sınırları da çalışmamızda bulunmaktadır. Türk Müziği alanında bilimsel nitelikte çalışmaların ortaya konulmasına devam edilebilmesi için bilim ve teknolojinin sunduğu araçların araştırma süreçlerine daha çok dâhil edilmesi gereklidir.

12 M. Safa Yeprem ile yapılan mülakatta, kendisi tarafından sunulan bir öneridir.

Kaynaklar

- Bilgiseven, Amiran Kurtkan. *Sosyal İlimler Metodolojisi*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1989.
- Çiftçi, Muhammed Recai. *İstanbul'daki Hristiyan ve Müslüman Mabedlerinde Okunan Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'ân-ı Kerim Ayetlerinin Karşılaştırmalı Müzikal Analizi* (doktora tezi, 2019). Marmara Üniversitesi SBE.
- . "Kani Karaca ve Bekir Sıdkı Sezgin'in Ezan Tekbirleri Çerçevesinde Tony Adlı Ses Analiz Yazılımının İşlevselliği." *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 2019, sy. 43, s. 248-255.
- Karahasanoğlu, Songül – Elif Damla Yavuz. *Müzikte Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Yayınları, 2015.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2007.
- Özkan, İsmail Hakkı. *Türk Musikisi Nazariyatı ve Usülleri-Kudüm Velveleleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2006.
- Yeprem, Mehmed Safa. "İlahiyat Fakültelerinde Müzikal İşıtme, Okuma ve Yazma Çalışmaları." *Geçmişten Günümüze Uluslararası Dini Musiki Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Amasya: yy., 2017.
- <https://www.youtube.com/watch?v=BAiZfMS2R1I> (erişim tarihi: 13.08.2019).
- <https://kurul.diyaret.gov.tr/Personel/103/Davut-kaya> (erişim tarihi: 13.08.2019).